

Dankbetuiging

Ik dank Jeremy Anderson voor de uitnodiging om een toespraak te houden voor de christelijke studentenvereniging Chi Alpha van de California State University - Stanislaus* (Merced Community College) in november 2011. Hoewel ik al van plan was om ooit iets te gaan schrijven over de geschiedenis van de devaluatie van het menselijk leven, zorgden mijn toespraken ervoor dat ik mijn ideeën beter op een rijtje kreeg en dat ik gemotiveerd werd om dit boek in deze vorm te schrijven. Ik dank Darren Rodrigues dat ik een deel van de inhoud van dit boek ter beoordeling voor mocht leggen aan het Central Valley Chapter van de organisatie Reasonable Faith. Daardoor kon ik enkele van mijn argumenten wat bijschaven.

Ik heb ook grote waardering voor allen die mij onderwezen hebben in de moderne Europese intellectuele geschiedenis, zowel in het klaslokaal (vooral Allan Megill en Mitchell Ash) als door hun geschriften. Zij zijn het misschien niet altijd eens met mijn religieuze en filosofische perspectieven, en omdat ik in dit boek zo veel aspecten en gebieden van de intellectuele geschiedenis behandel, zullen zij ongetwijfeld zwakheden ontdekken in sommige van mijn beschrijvingen. Desondanks ben ik hun veel dank verschuldigd.

Mijn dank gaat in het bijzonder uit naar die geleerden die het hele manuscript of een deel ervan gelezen hebben en het van commentaar hebben voorzien: Charles Bellinger, J. Budziszewski, Paul Copan, Mike Egnor, Mike Flannery, Douglas Groothuis, Jennifer Lahl, Paul Nesselroade en Russell DiSilvestro. Zij hebben mij niet alleen geholpen het manuscript aanzienlijk te verbeteren, maar zij hebben mij ook op enkele fouten gewezen en hebben zodoende voorkomen dat die in het uiteindelijke boek terecht kwamen. Mochten er nog fouten in het boek staan, dan ben alleen ik daar verantwoordelijk voor.

* Website: <https://www.csustan.edu/>

Ik dank ook mijn literair agent, Steve Laube, en mijn redacteur, Bob DeMoss. Zij geloofden in de waarde van dit boek en zorgden ervoor dat het gepubliceerd werd.

Ten slotte dank ik mijn lieve vrouw Lisa, die al tweeëndertig jaar lang mijn steun en toeverlaat is, en mijn zeven dierbare kinderen, Joy, John, Joseph, Miriam, Christine, Hannah en Sarah. Zij zijn een enorme verrijking voor mijn leven en ik hoop en bid dat zij de samenleving net zo zullen verrijken als mijn leven door een cultuur te scheppen van leven, liefde en blijdschap.

Aanbevelingen

‘Professor Weikart schrijft dat voor veel vooraanstaande westerse intellectuelen het idee dat mensen geschapen zijn naar Gods beeld en dus van onmetelijke waarde zijn en bepaalde onvervreembare rechten hebben, volledig heeft afgedaan. In de vier decennia dat ik aan universiteiten lezingen mocht geven en aan open forumdiscussies mee mocht doen, heb ik vaak de logische gevolgen mogen zien van het geloof dat de mens slechts een kosmisch ongelukje is: overal waar ik ga, kom ik steeds weer studenten tegen die geplaagd worden door vragen over de zin van het leven. Weikart laat de geestelijke armoede zien van de filosofieën die de joods-christelijke wereldbeschouwing verwerpen - maar die wel blijven vasthouden aan enkele overblijfselen van de joods-christelijke moraal die zij zeggen te verachten - en hij maakt duidelijk hoe het christelijk geloof op unieke wijze een antwoord geeft op vragen rond zingeving, moraal en waardigheid. Zijn boek zal u ontnuchteren en uitdagen.’

Ravi Zacharias, spreker en auteur van *Why Jesus? Rediscovering His Truth in an Age of Mass Marketed Spirituality* en andere boeken

‘Ik heb al vaak de vraag gehoord: ‘Hoe zijn we toch zo verward geworden in deze eenentwintigste eeuw? Wat is er gebeurd?’ Dat is een vraag voor een historicus die in staat is uit een groot

aantal onoverzichtelijke bronnen te putten en uit al die gegevens een enkel samenhangend verhaal te vormen. Richard Weikart is die historicus, en ik zal zijn zinnige en verhelderende boek vaak aanbevelen.'

J. Budziszewski, hoogleraar politieke filosofie aan de universiteit van Texas en auteur van *What We Can't Not Know: A Guide*

'In *De dood van de mensheid* laat historicus Richard Weikart op systematische wijze zien dat de ergste wreedheden van de laatste honderd jaar konden plaatsvinden doordat de machthebbers de intrinsieke gelijkwaardigheid en morele waarde van al het menselijk leven verwierpen. Dit hatelijke fanatisme bracht een rechter van het Amerikaanse hooggerechtshof (Oliver Wendell Holmes jr.) ertoe om de verderfelijke Amerikaanse wetten voor rasverbetering (eugenese of eugenetica) te bekrachtigen door gedwongen sterilisatie van Carrie Buck toe te staan omdat 'drie generaties imbecielen wel genoeg zijn!' Omdat zij geloofden dat sommige mensen meer waarde hebben dan andere, werden de Duitse academici Karl Binding en Alfred Hoche geïnspireerd om de onheilspellende uitspraak te doen dat sommige mensen 'niet levenswaardig leven' zijn - en zij deden die uitspraak lang voordat Hitler als een donkere wolk aan de politieke horizon verscheen. Maar het is niet zo dat alleen die dagen slecht waren. In onze tijd zien we opnieuw mensen die betogen voor het expliciet verwerpen van de unieke waardigheid en dezelfde morele waarde van het menselijk leven, waardoor we het risico lopen om te lijden onder dezelfde catastrofale gevolgen als in de tijd van Binding, Hoche en Hitler. De dierenrechtenorganisatie People for the Ethical Treatment of Animals (PETA)* stelde openlijk het bezitten van een leren bank gelijk met het bezitten van lampenkappen gemaakt van mensenhuiden ten tijde van de Holocaust, waarmee zij dus het ergste kwaad uit de menselijke geschiedenis gelijkstellen met de veehouderij. Maar als dieren gelijk zijn aan

* Zie ook de website van de Nederlandse tak van PETA: www.peta.nl. - *Vertaler*.

mensen, betekent dat ook dat wij niet beter zijn dan de dieren, en dan is dat precies de manier waarop wij zullen handelen. Ondertussen heeft de Belgische euthanasiewet er al toe geleid dat artsen de geestelijk gestoorden en de lichamelijk gehandicapten 'verzamelen' door medisch gerechtvaardigde euthanasie te koppelen aan het oogsten van organen. Lezers van Weikarts boek kunnen de vele historische en hedendaagse feiten die hij systematisch en onafgebroken aanvoert, als verontrustend ervaren. Het is een alarmerend teken van de tijd dat sommigen juist heel optimistisch zijn over deze ontwikkelingen. Weikarts barmhartige christendom kan misschien wat tegenwicht bieden aan het moderne denken, maar of wij nu religieus of seculier zijn, als wij Weikarts profetische waarschuwingen negeren, heeft dat niet alleen negatieve gevolgen voor onze eigen vrijheid en ons eigen voortbestaan, maar ook - en dat is nog belangrijker - voor die van ons nageslacht.'

Wesley J. Smith, senior fellow aan het Discovery Institute
(Center on Human Exceptionalism) en auteur van
Culture of Death: The Age of 'Do Harm' Medicine

'Richard Weikarts werk openbaart ons op effectieve wijze wat er gebeurt als mensen God verlaten, die de basis is van hun waardigheid en rechten. Dat is echter niet alleen een theoretische discussie. Weikarts zeer nauwkeurige historische onderzoek laat - in dit boek net zoals in zijn vorige boeken - de verwoestende gevolgen zien van Goduitdagende ideologieën die - en dat is goed voorspelbaar - ook in ontmenselijkende ideologieën veranderen. Zeer aanbevolen!'

Paul Copan, Pledger Family leerstoel Filosofie en Ethiek,
Palm Beach Atlantic University en auteur van
An Introduction to Biblical Ethics

‘Richard Weikarts boek *De dood van de mensheid* is een goed geschreven, klemmend betoog dat een belangrijke bijdrage levert aan de huidige discussie over bio-ethiek en de waarde van de mens. Ik beveel het van harte aan.’ (Zie hier een lezing van Jennifer Lahl in november 2016 bij het Iona Institute over de vraag waarom surrogaatmoederschap een schending van de mensenrechten is: tinyurl.com/jennifer-lahl)

Jennifer Lahl, oprichter en president van The Center for Bioethics and Culture en producent van de documentaires *Eggsploitation* en *Breeders: A Subclass of Women?* Zij sprak ook bij de VN over de link tussen surrogaatmoederschap en mensenhandel

Richard Weikarts boek, dat diepzinnige thema's toegankelijk maakt door op handige wijze de informatie van een veelheid aan belangrijke figuren in het intellectuele landschap samen te brengen in dit boek, is een ideaal werk voor alle studenten van de integrale geesteswetenschappen om de aanval op de menselijke waardigheid in de wereld van ideeën sinds de laatste honderdvijftig jaar te traceren. Het zal studenten helpen een dieper inzicht te krijgen in en meer waardering te krijgen voor de belangrijke kwesties die ten grondslag liggen aan de huidige academische en culturele debatten over wat het betekent om mens te zijn.'

Paul Nesselroade, hoogleraar psychologie en voorzitter van de faculteit psychologie aan de Asbury University, Wilmore, Kentucky

‘De intrinsieke waarde van alle mensen - een idee dat geworteld is in de joods-christelijke ethiek - was eeuwenlang de hoeksteen van de westerse samenleving. Maar darwinisten, postmoderne relativisten, seculiere humanisten, en een menagerie van zogenaamde ‘vrijdenkers’ en zelfbenoemde ‘experts’ hebben dat fundamentele principe aangevallen en hebben zich genesteld in de academische wereld en in onze cultuur als de nieuwe ‘wijzen’ van de tijd. Richard Weikart ontmaskert deze poseurs (mensen

die gewichtig doen) en hun destructieve invloeden op alle aspecten van de mensenrechten en de menselijke waardigheid. De inhoud van dit zeer doorwrochte boek toont aan dat de auteur gedegen onderzoek heeft verricht. Om die reden, en omdat hij zijn bevindingen heeft kunnen omzetten in overtuigende argumenten, is het echt een boek voor deze tijd. Het boek roept de lezer op om hen die de mens willen veranderen van het beeld van God in een automaat die niet beter is dan de dieren, recht in het gezicht te kijken. Weikart verkondigt moedig de tijdloze waarheden die de morele en ethische fundamenteën hebben gelegd van onze traditionele sociale orde, en brengt duidelijk de route in kaart die leidt naar de vernietiging ervan. Dit boek verdient het gelezen te worden!

Michael A. Flannery, hoogleraar geschiedenis en onderdirecteur van de afdeling Historical Collections aan de universiteit van Alabama in Birmingham

‘Nu de invloed van het christendom in het westen langzaam afneemt, wordt onze beschaving overspoeld door een golf van neopaganisme*, atheïsme en materialisme. De snelheid en complexiteit van deze transformatie maakt het moeilijk voor ons om te begrijpen wat er met ons gebeurt. In dit inzichtelijke boek van dr. Weikart worden de trends in bio-ethiek, milieubewustzijn, kunstmatige intelligentie, evolutiebiologie en geboortebeperving bijeengebracht in een samenhangend verhaal: de christelijke ethiek en de christelijke visie op de mens worden vervangen door Nietzsches ‘wil tot macht’ (machtswil) en door de reductie van de mens tot een machine van vlees. Dr. Weikart knoopt heel behendig de losse eindjes van ons culturele verval aan elkaar en toont aan dat het ons verlies van de christelijke wereldbeschouwing is die aan de wortel van ons verval ligt. *De dood van de mensheid* is een meesterlijke uitleg van de atheïstische en ma-

* Neopaganisme (het moderne heidendom) is een reconstructie van de oude, voorchristelijke natuurreligies. De belangrijkste moderne stroming ervan is Wicca. - *Vertaler*.

terialistische transformatie die onze samenleving verscheurt. Dr. Weikarts oplossing - de terugkeer tot Christus - is een oproep om op onze schreden terug te keren naar een christelijk humanisme dat wij in onze hoogmoed achter ons gelaten hebben.'

Michael Egnor, hoogleraar neurochirurgie en vicevoorzitter van de afdeling neurochirurgie aan de staatsuniversiteit van New York in Stony Brook, beter bekend als Stony Brook University

'De dood van de mensheid is een actueel, duidelijk, geïnformeerd en onderhoudend boek. Het blaast nieuw leven in de eeuwenoude discussie over de waarde van individuele menselijke levens in onze kosmos. Gelukkig is onze deelname aan die discussie - in onze provincies en kerken, in slaapkamers en klaslokalen - *niet* gedoemd om de geschiedenis te herhalen, *als* wij ervan kunnen leren. Weikart helpt ons inzien, door ons duidelijk te maken hoe historische veranderingen in denkbeelden - over wat wij denken te *weten* - historische veranderingen teweeg kunnen brengen in de praktijken omtrent het leven en sterven van de mens, zoals eugenetica (rasverbetering), zelfmoord/ euthanasie en infanticide*/abortus. Wat uw mening ook is over hoe deze dingen onze menselijkheid beïnvloeden, als u dit boek gelezen hebt, zult u beter in staat zijn over die dingen na te denken, omdat dit boek u helpt deze onderwerpen in een rijk historisch en filosofisch perspectief te plaatsen.

Russell DiSilvestro, universitair hoofddocent filosofie en voorzitter van de faculteit filosofie aan de California State University in Sacramento en auteur van *Human Capacities and Moral Status*

* Infanticide is kindermoord. Hierbij wordt een kind na de geboorte gedood. Soms maakt men nog onderscheid tussen infanticide en neonaticide. In het laatste geval wordt een kind gedood binnen 24 uur na de geboorte. - *Vertaler.*

Voorwoord

Zijn mensen eigenlijk wel waardevol? Hebben zij wel enige intrinsieke waarde? Of is de mens slechts een kosmisch ongelukje zonder enig doel en zonder een diepere betekenis? Sinds de Verlichting wordt dit debat in de westerse cultuur fel gevoerd, heeft het een sterke invloed gehad op hoe wij vandaag de dag denken over bio-ethiek en zijn de gevolgen ervan voor het debat over abortus, infanticide, euthanasie, genetische manipulatie enzovoort duidelijk merkbaar.

De titel van dit boek, *De dood van de mensheid*, verwijst niet alleen naar het verdwijnen van het idee dat mensen intrinsiek waardevol zijn, maar ook naar het daaruitvolgende doden van echte mensenlevens.

Dit boek legt in de eerste plaats uit waarom de joods-christelijke 'onschendbaarheid van het leven'-ethiek tot een historisch dieptepunt is gedaald sinds de Verlichting. In de tweede plaats schildert het de schadelijke gevolgen die dat heeft gehad op de moderne maatschappij. In de derde plaats openbaart het de geestelijke armoede van veel seculiere alternatieven voor de christelijke visie op de mens, zoals materialisme, positivisme, utilitarisme (de nuttigheidsleer), marxisme, darwinisme, eugenetica, behavioristische psychologie, existentialisme, sociobiologie, postmodernisme en andere 'ismen'. En ten slotte verdedigt dit boek de heiligheid en dus de onschendbaarheid van het menselijk leven op verschillende fronten: abortus, euthanasie, infanticide, zelfmoord, eugenetica en transhumanisme. En deze lijst is onvolledig.

Inleiding

Een wetenschapper, een predikant en een tiener vlogen eens boven een prachtig natuurgebied en genoten van het uitzicht. Plotseling zei de piloot dat de motoren uitgevallen waren en dat zij uit het vliegtuig moesten springen. Maar toen bracht hij met een schaapachtig gezicht het slechte nieuws: er waren maar drie parachutes, dus moesten zij een moeilijke keuze maken: wie krijgt er een? De wetenschapper greep meteen zijn kans en zei: 'Ik ben een genie, en de wetenschap levert een enorme bijdrage aan de mensheid door de toename van kennis, maar de predikant vertelt sprookjes. Ik heb duidelijk recht op een parachute, dus ik pak er een en spring uit het vliegtuig. Ik zie twee van jullie straks wel op de grond.' De predikant keek naar de andere twee en riep: 'Wat moeten we nu doen?!' De tiener antwoordde kalm: 'Maak je geen zorgen, we hebben genoeg parachutes voor iedereen.' De predikant sneerde daarop: 'Maar ik dacht dat de piloot zei dat er maar drie parachutes waren?' 'We hebben er inderdaad maar drie', zei de tiener, 'maar het genie greep mijn rugzak omdat hij die voor een parachute aanzag.'

Deze wat macabere grap illustreert de drie belangrijkste punten die ik wil maken in dit boek:

1. Wetenschappers en intellectuelen, zelfs de genieën onder hen, kunnen ongelooflijk naïeve fouten maken.
2. Niet alle wetenschappers en intellectuelen, zelfs niet alle genieën onder hen, hechten veel waarde aan het menselijk leven, behalve misschien aan dat van henzelf.
3. Gerechtigheid kan soms langs bijzondere wegen hen treffen die anderen een minderheidspositie toedelen. Zoals de oude spreuk luidt: 'Wie een kuil graaft, zal erin vallen; en wie een steen wentelt, op die zal hij terugrollen.'¹

De parachutegrap doet akelig veel denken aan een populaire denkoefening die mijn leraren in de jaren '70 hielden in hun klassen op de middelbare school, maar die oefening was geen

grap. Wij moesten ons een levensbedreigende situatie voorstellen waarin een hartverscheurende beslissing genomen moest worden: wie mag blijven leven en wie moet sterven. In een scenario zat een groepje van twaalf mensen in een ruimtecapsule. We kregen te horen wat hun leeftijd, huwelijkse staat en beroep was. De ruimtecapsule had een defect waardoor er slechts voor de helft van de inzittenden genoeg zuurstof was om de plaats van bestemming te bereiken. Als iedereen doorging met ademen zou de zuurstof te vroeg op zijn zodat iedereen zou sterven. En aan ons tieners werd vervolgens gevraagd te stemmen over wie mocht blijven leven en wie er sterven moest. In feite probeerden we te bepalen wie we zouden vermoorden om de rest te kunnen redden. Net als mijn klasgenoten schaamde ik me er later voor dat ik toen met dat ‘spelletje’ meedeed. We discussieerden stevig over de vraag welke levens meer waarde hadden en welke minder. Slechts enkele jaren later drong het tot me door dat door daaraan mee te doen, wij instemden met twee gevaarlijke veronderstellingen:

1. Dat sommige mensenlevens meer waarde hebben dan andere.
2. Dat het toelaatbaar is om bepaalde mensen te doden ten voordele van enkele andere mensen.

Onderwijsspecialisten loven de verdiensten van dit initiatief dat ons veranderde in denkbeeldige moordenaars en noemen het ‘values clarification’ (waardenverduidelijking of -verheldering), maar het is misschien beter om het ‘waardenverduistering’ te noemen.*

Wij ontkenen namelijk impliciet dat ‘alle mensen gelijk geschapen zijn, en dat zij door hun Schepper begiftigd zijn met be-

* De geestelijke wortels van de ‘values clarification’-beweging liggen bij de pedagoog Louis E. Raths, die in 1966 samen met Merrill Harmin en Sydney B. Simon het boek *Values and Teaching* publiceerde, alsook bij Sidney B. Simon, Leland W. Howe en Howard Kirschenbaum, die samen het boek *Values Clarification* schreven. De theoretische wortels van de beweging liggen bij John Dewey (*Theory of Valuation*) en de humanistische psychologie (Carl Rogers en Abraham Maslow). - *Vertaler*.

paalde onvervreembare rechten, waaronder leven, vrijheid, en het streven naar geluk'.² Misschien denkt u dat ik overdrijf met betrekking tot deze onschuldig ogende 'waardenverduidelijking', maar ik ben gaan inzien dat de twee hierboven genoemde onjuiste aannames ook schuilgaan achter veel van de ontmenselijkende tendensen in het moderne denken en in de moderne cultuur. En er zijn veel voorbeelden te geven van de dodelijke gevolgen die het resultaat kunnen zijn van wereldbeschouwingen die niet alle mensen waardevol achten - wij zullen daar straks dieper op ingaan (nazi-Duitsland is slechts een van die voorbeelden).

In de loop van mijn onderzoek sprong één wetenschapper er voor mij uit als de belichaming of personificatie van deze devaluering van het menselijk leven. Als bioloog en hoogleraar aan een belangrijke onderzoeksuniversiteit ontving hij een prestigieuze prijs omdat hij zo'n uitnemende wetenschapper was. Toen hij de prijs in ontvangst nam, gaf hij een schokkende toespraak waarin hij suggereerde dat het heilzaam zou zijn wanneer 90 procent van de wereldbevolking uitgeroeid zou worden door ebola. Ja, hij vertelde het publiek zelfs dat hij hoopte dat het zou gebeuren. Hij suggereerde ook dat mensen niet meer of beter zijn dan bacteriën. En toen hij klaar was, kreeg hij een staande ovatie ...

Het schokkende is dat deze bioloog geen Duitse wetenschapper was in de tijd van nazi-Duitsland, zoals u misschien eerst dacht. Nee, deze toespraak vond plaats in 2006, en de bioloog in kwestie is een evolutionair ecooloog aan de Universiteit van Texas genaamd Eric Pianka. Hij sprak voor de Academie van Wetenschappen; het waren dus Amerikanen die hem eerden en die voor hem applaudisseerden. Toen de berichten over Pianka's toespraak zich verspreidden, zorgde dat voor een mediaspektakel. Toen Pianka geconfronteerd werd met de publieke verontwaardiging die daarop volgde, probeerde hij terug te krabbelen door te zeggen dat hij verkeerd begrepen was. Maar voordat hij tijd had om aan 'damage control' te doen, bezocht ik zijn website en ontdekte ik dat de studentenbeoordelingen die daar geplaatst waren, de berichten van zijn kwaadsprekers bevestigden.

Een banner met het opschrift 'Red de planeet, dood jezelf' op de *Dag van de Aarde* in 1998. *Church of Euthanasia website*

Een student schreef: 'Hoewel ik het ermee eens ben dat het bewaren (conserveren) van de biosfeer van groot belang is voor de wereld, denk ik niet dat het verkondigen dat 90 procent van de wereldbevolking moet omkomen door ebola de meest effectieve manier is om bewustzijn voor natuurbehoud te bevorderen.'³

De verklaring van die student is zo schokkend dat je je afvraagt waarom Pianka dat bericht op zijn website toeliet - misschien ontsnapte het aan zijn aandacht. Uit verschillende berichten (van hem en zijn studenten) op zijn website blijkt duidelijk dat Pianka ijverig campagne voert tegen wat hij 'antropocentrisme' noemt, het idee dat mensen uniek zijn, speciaal, en meer waarde hebben dan andere organismen. Toen Pianka zijn buurman vertelde dat hij zich had gespecialiseerd in hagedissen, vroeg deze hem nietsvermoedend: 'Wat heb je aan hagedissen?' Waarop Pianka antwoordde: 'Wat heb jij dan voor nut?'⁴ Pianka's verlangen om 90 procent van de mensheid te zien sterven is radicaal, maar helaas is zijn aanval op het antropocentrisme gemeengoed geworden in onze 'cultuur van de dood'.

Zoals de geschiedenis van Pianka duidelijk maakt, kunnen wij niet langer voor lief nemen dat onze collega's en burens een mensenleven waardevol en heilig achten. Een van de meest voor-

aanstaande bio-ethici in onze tijd, Peter Singer*, spoort ons in zijn boek *Unsanctifying Human Life*[†] aan om het idee dat het menselijk leven uniek en speciaal is, vaarwel te zeggen. Hij populariseerde de term 'speciesisme' om daarmee iedereen te denigreren die durfde te beweren dat mensen uniek zijn en een speciale status verdienen die boven de status van de dieren uitgaat. Hij hoopt dat in de toekomst zij die het menselijk leven waardevoller vinden dan dat van 'andere dieren'[‡] met net zoveel minachting bekeken zullen worden als de racisten van vandaag, omdat hij ervan overtuigd is dat zij dezelfde denkfout maken.

Peter Singer, die de speciale Ira W. DeCamp-leerstoel bio-ethiek bekleedt aan (nota bene) het Universiteitscentrum voor Menselijke Waarden aan de Princeton Universiteit, gelooft ironisch genoeg niet dat het menselijk leven enige intrinsieke waarde heeft, en daarom is hij een belangrijke voorvechter voor zaken als abortus, infanticide en euthanasie. Zijn filosofische rechtvaardigingen voor het doden van mensen met beperkingen hebben voor aanzienlijke controverses gezorgd en brachten belangrijke voorvechters voor de rechten van gehandicapten in Duitsland ertoe om te demonstreren tegen een reeks lezingen die hij daar in 1989 wilde houden. Zij noemden Singer zelfs een nazi, ondanks het feit dat drie van zijn grootouders vanwege hun Joodse achtergrond in de Holocaust omkwamen.

De devaluering of onderwaardering van het menselijk leven wist zelfs binnen te dringen in de Holocauststudies. In 2009 bezocht ik een Holocaustconferentie waar een prominente historicus een tafelrede hield voor de deelnemers. Hij drong er bij ons op aan om de Holocaust altijd te bestuderen in relatie tot de hele menselijke geschiedenis, en vervolgens gaf hij een korte uiteenzetting van de huidige ideeën over de evolutie van de kosmos en de mensheid. Hij legde uit dat het universum ongeveer vijftien miljard jaar oud is, en dat onze planeet zo'n vier miljard jaar oud is, maar dat de menselijke geschiedenis slechts zo'n honderd-

* Debat tussen Weikart en Singer: tinyurl.com/debat-ws (mp3). - *Vertaler*.

† Vertaling: *De ontheiliging van het menselijk leven*. - *Vertaler*.

‡ De aanhalingstekens worden gebruikt om aan te geven dat de auteur mensen niet als dieren ziet. - *Vertaler*.

vijftigduizend jaar geleden begonnen is. Daarna vertelde hij ons dat op een bepaald moment in de toekomst het menselijk ras zou uitsterven. Ik wist niet precies wat het punt nu eigenlijk was dat hij probeerde te maken met deze sombere en hopeloze visie op de geschiedenis, die de betekenis en waarde van het menselijk leven leek te minimaliseren.

In deze context was zijn slotopmerking tegenstrijdig met de rest van zijn verhaal. Hij zei: 'Wij [Holocaustgeschiedkundigen] moeten ervoor zorgen dat die menselijke uitsterving eerder later dan vroeger plaatsvindt.' Ik was met stomheid geslagen door die onlogische gevolgtrekking. Waarom zou het in het licht van zijn doelloze visie op de geschiedenis die hij net had verkondigd iets uitmaken? Als uitsterving onze enige toekomst is, waarom zou je dat proces dan vertragen? Waarom zou het ons wat uitmaken?

Begrijp me niet verkeerd. Ik ben blij dat het hem wel wat uitmaakt. Zijn bemoedigende woorden aan ons om alles te doen wat we kunnen om menselijk leven te bewaren, juich ik toe. Diep van binnen beseft deze historicus dat mensen speciaal zijn, waarde hebben en het recht hebben om te (blijven) leven. Maar helaas heeft hij nu om de een of andere reden een wereldbeschouwing aanvaard die de waarde en waardigheid van het menselijk leven ondermijnt. Ik verkies hem en zijn tegenstrijdigheden echter boven hen die een gelijksoortige wereldbeschouwing aanhangen, maar die daarin genadeloos consistent zijn. Ik verwijs hier naar hen die de logische conclusie trekken dat als wij simpelweg het product zijn van een reeks toevallige gebeurtenissen verspreid over miljoenen jaren, mensen niet speciaal zijn en geen intrinsieke waarde hebben. In die visie zijn mensenrechten, inclusief het recht om te leven, een hersenschim.

Bill Nye - zijn bijnaam is de 'Science Guy' - werd ook geconfronteerd met de vraag naar de betekenisloosheid van het leven tijdens een interview over het einde van het universum. Iemand twitterde de interviewer de volgende suggestie voor Nye: 'Daarom zou niemand om de toekomst moeten geven. Als alles straks toch een keer weg is, maakt het niet uit wat er tussen nu en dat moment gebeurt. Dan is er niets wat echt van belang is.' Nyes reactie was - voor mij tenminste - afgrijselijk:

‘Tja, waarom zou je ’s morgens dan opstaan? Blijkbaar worden wij er innerlijk toe aangedreven om te leven. Iedereen doet zelfs voor de laatste ademdeug nog zijn of haar uiterste best. Als die persoon niet slechts oppervlakkig en onnadenkend is en die nihilistische benadering heeft, dan zeg ik tegen hem: als je een auto hebt, doneer hem dan aan een liefdadigheidsinstelling, samen met al je andere bezittingen, neem de ‘zwarte pil’*, en laat de rest van ons gewoon doorgaan met ons leven.’⁵

Doorgaan met wat voor leven? Blijkbaar met een leven zonder doel waartoe wij gedwongen worden het te leven. Zij die deze innerlijke aandring om te leven niet hebben, kunnen een stapje opzij doen, en in Nyes ogen is het resultaat daarvan ‘opgeruimd staat netjes’. Maar gelukkig gelooft Nye niet echt in de implicaties van deze wereldbeschouwing, namelijk dat het menselijk leven geen waarde, betekenis of doel heeft. Hij smokkelt ‘betekenis’ terug in het universum, omdat hij denkt dat liefdadigheid tegenover onze medemensen waarde heeft. Als het universum echt geen betekenis heeft, kan elke nihilist zonder problemen een aantal willekeurige mensen doodschieten en daarna de hand aan zichzelf slaan, in plaats van geld te doneren aan liefdadigheidsinstellingen. Geen van deze twee totaal verschillende daden zou ook maar enige betekenis hebben in de uiteindelijke analyse.

Zoals we al zagen bij de individuen die we tot nu toe besproken hebben, zijn er veel mensen met dehumaniserende wereldbeschouwingen die uiteindelijk geen fysiek geweld gebruiken tegen hun medemensen. Maar helaas zijn er ook sommigen die hun ideeën in de praktijk doorvoeren tot hun logische conclusies. Extremistische dierenrechtenactivisten die zich Animal Liberation Brigade en Animal Liberation Front noemen, richtten tussen 2006 en zijn dood in 2010 hun pijlen op UCLA-kinderoogarts, -chirurg en -onderzoeker Arthur Rosenbaum omdat hij dierproeven deed. Hij en zijn vrouw leden onder een spervuur van bedreigingen, en in 2007 werd er zelfs een brandbom onder zijn auto geplaatst.⁶

* Een variant op de rode en de blauwe pil die bekend zijn van de film *The Matrix*. De zwarte pil verwijst naar een fatalistische visie op het leven. - *Vertaler*.

Een veel extremer voorbeeld is seriemoordenaar en kannibaal Jeffrey Dahmer, die in 1991 gearresteerd werd voor brute zeden-delicten. In een tv-interview legde hij uit dat zijn daden niet willekeurig waren, maar voortkwamen uit zijn wereldbeschouwing. Hij had altijd al geloofd dat 'de evolutietheorie waar is, dat wij allemaal gewoon uit slijm voortkomen, en dat als wij sterven, er niets meer is, zodat die hele theorie het leven waardeloos en onbeduidend maakt'. Door die visie zag hij geen reden om *niet* te moorden en andere mensen op te eten. Hij zei: 'Zo lang iemand denkt dat er geen God is aan wie wij verantwoording moeten afleggen, is er toch ook geen reden om te proberen ons gedrag te veranderen en het binnen acceptabele grenzen te houden?'⁷

Hoewel Dahmers diabolische daden niet ontsproten uit een ideologie, zijn sommige massamoorden wel op meer directe wijze geïnspireerd door dehumaniserende ideologieën. Eric Harris, mededader en -bedenker van het Columbine High School bloedbad in 1999, vertrouwde enkele maanden voor het drama het volgende toe aan zijn dagboek: 'Ik ben gewoon een enorme fan van Hobbes en Nietzsche.' Op de dag van de schietpartij droeg hij een T-shirt met het opschrift 'Natuurlijke Selectie', en in zijn dagboek noteerde hij dat hij natuurlijke selectie geweldig vond en dat hij van mening was dat wij allemaal terug zouden moeten keren tot de 'natuurlijke staat' waarin iedereen zichzelf maar moest zien te redden. Hij wilde dat de zwakken en zieken zouden sterven; zijn oplossing was 'ze te doden, ze uit hun lijden te verlossen'. Hij gaf ook uiting aan zijn totale minachting voor de mensheid. Hij droomde ervan de hele mensheid uit te roeien. Hoewel Harris ook persoonlijke redenen had voor zijn haat voor de mensheid - hij voelde zich gekleineerd en sociaal buitengesloten - had hij ook ideeën overgenomen die in de huidige maatschappij belangrijk gevonden worden. Uit zijn overdenkingen kan afgeleid worden dat Harris dacht dat het leven zinloos was en de dood heel gewoon (natuurlijk), dus waarom zou men zich daar druk om maken? Op dezelfde dag dat hij in zijn dagboek schreef 'ik zou zeggen, DOOD DE MENSHEID, niemand mag overleven', schreef hij ook 'er bestaat niet zoiets als het Ware Goede of het Ware Kwaad, dat is allemaal relatief in de ogen van de waarnemer. Het is allemaal natuur, chemie en wiskunde, leer

dat maar te accepteren'. Daarvoor schreef hij eens: 'Denk je alleen dat, omdat je vader en moeder je geleerd hebben dat bloed en geweld verkeerd zijn, het een natuurwet is? Nee, dat is het niet, alleen wetenschap en wiskunde zijn waar - de rest, en dan bedoel ik echt het al het andere, is slechts mensenwerk.'⁸

Een andere zelfbenoemde intellectueel die een massamoord beging, rechtvaardigde zijn terreurdaad in een manifest dat gelijksoortige ideeën bevatte. Pekka-Eric Auvinen, die zichzelf 'Natuurlijke Selecteur' noemde, vermoordde in 2007 acht studenten van een middelbare school in Finland. In een YouTube-filmpje dat hij kort voor zijn daad gemaakt had, droeg hij een T-shirt met de woorden *De mensheid wordt overgewaardeerd* en richtte een pistool op de camera. In zijn manifest somde hij de dingen op die hij haatte: mensenrechten, gelijkwaardigheid, 'religieuze fanatici', en de 'morele meerderheid'. Hij gaf ook een opsomming van de dingen waar hij waardering voor had: existentialisme, vrijheid, waarheid, evolutiebiologie en eugenetica. Hij legde uit waarom hij dacht dat mensen geen bijzondere waarde hebben:

'Mensen zijn slechts een van de vele soorten onder de dieren en de wereld is er niet alleen maar voor de mensen. De dood, en het doden van leven is geen ramp, het vindt dagelijks plaats bij alle soorten. Niet alle mensenlevens zijn belangrijk of zijn het waard om gered te worden. Alleen superieure (intelligente, zelfbewuste, mentaal sterke) individuen mogen overleven, terwijl inferieure (domme, achterlijke, zwakke) geesten moeten sterven.'

Maar elders in zijn manifest zei hij dat hij de voorkeur gaf aan een 'endlösing' (massamoord als uiteindelijke oplossing) - de dood van het hele menselijke geslacht, niet alleen de 'dommen'.⁹ Auvinens verlangen om de rest van de mensheid uit te roeien past perfect bij zijn wereldbeschouwing, volgens welke het leven geen zin en betekenis heeft en elk mens vrij kan kiezen zonder gebonden te zijn aan religie, moraal of sociale normen. Hij legde dat zo uit:

‘Het leven is slechts een betekenisloos toeval (...); het is het resultaat van een lang proces van evolutie en heel veel verschillende factoren, oorzaken en effecten. Maar het leven is ook iets wat iemand wil dat het is en er vervolgens naar streeft dat te realiseren. En ik ben de heer van mijn eigen leven. Ik heb mijn weg gekozen. Ik ben bereid te strijden en te sterven voor mijn zaak. Ik zal als natuurlijke selecteur iedereen elimineren die ik ongeschikt acht: schandvlekken van de mensheid en mislukkingen van het proces van natuurlijke selectie.’

Hij sloot zijn manifest af met eenzelfde gedachte: ‘DE MENSHEID WORDT OVERGEWAARDEERD! Het is tijd om het programma van NATUURLIJKE SELECTIE EN DE OVERLEVING VAN DE STERKSTE weer op de rails te zetten!’¹⁰

Waarom zouden we geschokt zijn als jonge mensen zoals Auvinen de argumenten van prominente intellectuelen serieus nemen, die ons verzekeren dat wij mensen niet speciaal zijn, dat het menselijk leven geen intrinsieke waarde heeft, en dat moraal een illusie is, of zelfs onderdrukkend. En waarom zouden zij die heel normaal en goed aangepast lijken, zich *niet* verwonderen over de toestand van hun eigen leven? Het geloof dat wij slechts een kosmisch ongelukje zijn, geeft ons nu niet direct een reden om ons leven als waardevol en betekenisvol te zien.

Softwareontwikkelaar en muzikant Gil Dodgen licht dit probleem toe. Zijn vader, Harold Dodgen, was een briljante hoogleraar fysische chemie aan de staatsuniversiteit van Washington. Hij werkte ook aan het Manhattan Project. Gils vader en de meeste van de collega's van zijn vader waren atheïsten, dus het sprak bijna vanzelf dat hij ook het atheïsme omarmde. Gil zegt dat hij vanaf zijn jeugd geloofde dat hij ‘slechts een stukje biochemie was dat per toeval ontstond’. Hij herinnert zich nog steeds waar hij was toen de harde realiteit tot hem doordrong dat zijn eigen leven geen betekenis of doel had. In de zesendertig jaar die volgden, dacht hij vaak na over zelfmoord. Immers, wat zou het uitmaken of hij leefde of niet? En hoewel hij nooit geprobeerd heeft zelfmoord te plegen, was hij naar eigen zeggen ‘cynisch over het leven’. Dit veranderde allemaal in 1994 toen hij zich op drieënveertigjarige leeftijd tot Christus bekeerde. Vanaf

die tijd was hij vervuld van vreugde en beseftte hij dat hij geschapen was met een doel en dat zijn leven zin had. Sindsdien overwoog hij nooit meer om zelfmoord te plegen. Nu weet hij dat zijn leven - en dat van anderen - kostbaar is.¹¹

Opmerkelijk genoeg zeggen veel mensen vandaag de dag dat zij het menselijk leven waardevol vinden, en zij noemen zich soms zelfs humanisten, terwijl zij in werkelijkheid het menselijk leven trivialisieren door te beweren dat de mens, inclusief zijn verstand, niets meer is dan een toevallig tot stand gekomen combinatie van chemische elementen. Net zoals Peter Singer waarderen zij veelal alleen bepaalde eigenschappen die sommige mensen hebben in plaats van de mens gewoon als mens te waarderen. (Meestal waarderen deze intellectuelen de menselijke rede en het intellect omdat zij daardoor zelf boven de rest van de mensheid komen te staan.) Wanneer we eenmaal accepteren dat sommige mensen waardevoller zijn dan andere, komen we op gevaarlijk terrein terecht. Sommigen noemen dit een glijdende schaal.

Sommige filosofen hebben twijfels over de geldigheid van het 'glijdende schaal'-argument. Zij wijzen erop dat steun voor abortus niet noodzakelijkerwijs steun voor infanticide of euthanasie betekent; en het steunen van vrijwillige euthanasie betekent niet noodzakelijkerwijs steun voor onvrijwillige euthanasie. Maar hoewel ik het ermee eens ben dat het 'glijdende schaal'-argument logisch gezien geen waterdicht argument is, geloof ik toch dat er een kern van waarheid in zit. Dat is omdat als iemand de waardering van al het menselijk leven ook maar een beetje losgelaten heeft, elke volgende grens willekeurig is omdat zij gebaseerd is op de telkens verschuivende prioriteiten van om het even wie het op dat moment in de maatschappij voor het zeggen heeft. Gelukkig schrikken sommige mensen terug voor de harde, praktische gevolgen van hun vooronderstellingen, dus niet iedereen glijdt langs die glijdende schaal helemaal naar beneden. Maar het omarmen van verkeerde voorstellingen over de waarde van het menselijk leven zorgt er wel voor dat er weinig weerstand is tegen die neerwaartse spiraal, wat er vroeg of laat toe leidt dat de hele maatschappij doortrokken wordt van onmenselijkheid.¹²

Het 'glijdende schaal'-argument is echter ook niet alleen maar theorie. Als sommige mensen hoger gewaardeerd worden dan andere mensen - en wanneer de rest van de mensen veracht wordt - veroorzaakt dat een denkwijze die Duitsland in de afgrond van het naziregime stortte. Zoals ik al tot in detail aantoonde in mijn boek *Hitler's Ethic** (2009), waren Hitler en zijn handlangers geen amorele beesten die macht wilden hebben alleen om de macht zelf. Zij geloofden echt dat de afschuwelijke dingen die zij deden de mensheid vooruit zouden helpen door de verbetering van het menselijk ras. Al snel nadat zij in 1933 aan de macht kwamen, begonnen zij honderdduizenden gehandicapte Duitsers die zij als 'minderwaardig', 'gebrekking' ('onvolkomen') of 'ongeschikt' zagen, te steriliseren. En in 1939 begonnen zij met de massamoord op gehandicapten: in vijf jaar vermoordden zij in Duitsland ongeveer tweehonderdduizend gehandicapten (en vele duizenden meer in de door Duitsland bezette gebieden). Ten slotte begonnen ze met hun programma van raciale vernietiging, dat zich voornamelijk op Joden en zigeuners richtte. Hitler, Himmler, Goebbels, de SS en hun medeplichtigen deden dit alles uit liefde voor hun mede-Duitsers (maar alleen voor *gezonde* Duitsers - de gehandicapten mochten niet meedoen). In 1943 zei Himmler: 'Eén principe moet altijd vooropstaan voor de SS: wij moeten eerlijk, fatsoenlijk, trouw en kameraadschappelijk zijn tegenover mensen van ons eigen bloed en verder tegenover niemand (...). Of de andere mensen een makkelijk leven hebben of van de honger omkomen, interesseert mij alleen maar voor zover we ze nodig hebben als slaven voor onze eigen cultuur - los daarvan interesseert het mij niet.'¹³

Eén reden waarom de nazi's in staat waren hun massamoordprogramma's voor gehandicapten en leden van wat zij inferieure rassen noemden uit te voeren, was dat zij veel bereidwillige handlangers vonden. Het is schokkend dat veel van de ergste massamoordenaars artsen waren, mannen en vrouwen waarvan men juist zou mogen verwachten dat zij mensen wilden genezen en het leven wilden beschermen, dat was immers het doel van hun werk. Reeds decennia voor het nazitijdperk waren veel

* Vertaling: *De ethiek van Hitler*. - Vertaler.

Duitse artsen, psychiaters en hoogleraren medische wetenschappen er vast van overtuigd dat sommige mensen 'het leven onwaardig waren'. In 1912 nam de Duitse hoogleraar medische pathologie Hugo Ribbert een standpunt in dat tragisch genoeg gemeengoed werd onder de artsen (en niet alleen in Duitsland): 'De zorg voor individuen die vanaf hun geboorte zowel mentaal als fysiek nutteloos zijn - die zichzelf en hun medeschepselen alleen maar tot last zijn, en die alleen maar negatieve waarde hebben - is van geen enkel nut en kan zelfs schadelijk zijn voor de mensheid.'¹⁴

Ribberts opmerkingen tonen zijn minachting voor iedereen die niet voldoet aan zijn standaarden. Meer dan tien jaar voordat de nazi's aan de macht kwamen, schreven Karl Binding (een beroemde Duitse hoogleraar rechten) en Alfred Hoche (een toonaangevende psychiater) samen een boek getiteld *Permitting the Destruction of Lives Unworthy of Life*^{*} waarin zij beweerden dat het leven van sommige mensen, zoals verstandelijk gehandicapten, 'het leven onwaardig is', en dat het toegestaan is om zulke mensen te doden omdat de samenleving daarbij gebaat is. Zulke denkwijzen bereidden de weg voor de nazigruwelen. Historisch gezien was de schaal inderdaad zeer glijdend.

Viktor Frankl, een Holocaustoverlevende die de gruwelen van Himmlers SS doorstond in Auschwitz, maakte enkele scherpzinnige opmerkingen over de manier waarop onder andere het moderne Europese denken de weg had vrijgemaakt voor de nazigruwelen (en zijn eigen lijden daaronder). Hij zei:

'Als wij de mens een beeld van de mens geven dat niet klopt, is het mogelijk dat we hem daardoor bederven. Als we de mens presenteren als een automaat met reflexen, als een 'verstandige machine', als een bundel instincten, als een pion van driften en reacties, als niets meer dan een product van instincten, erfelijkheid en omgeving, dan voeden wij het nihilisme waartoe de moderne mens geneigd is. Ik ben bekend geraakt met de laatste fase van die corruptie in mijn tweede concentratiekamp, Auschwitz. De gaskamers van Auschwitz waren het ultieme gevolg van de theorie dat de

^{*} Vertaling: *Het toestaan van de vernietiging van niet levenswaardig leven*. - Vertaler.

mens niets meer is dan het product van erfelijkheid en omgeving, of zoals de nazi's het graag noemden, van 'bloed en aarde'. Ik ben er absoluut van overtuigd dat de gaskamers van Auschwitz, Treblinka en Maidanek uiteindelijk niet bedacht en voorbereid werden door een ministerie in Berlijn, maar juist aan de bureaus en in de leslokalen van nihilistische wetenschappers en filosofen.'¹⁵

Frankl leed onder een regime dat volledig toegewijd was aan het biologisch determinisme, dat is de visie dat erfelijkheid - vandaag zouden we zeggen 'de genen' - niet alleen de fysieke en intellectuele eigenschappen volledig bepaalt, maar ook het gedrag en het morele karakter.

Volgens de ideologie van de nazi's waren alle positieve eigenschappen zoals trouw, eerlijkheid, ijver en zuinigheid, en alle immorele eigenschappen zoals hebzucht, bedrog, seksuele losbandigheid en luiheid, biologisch ingebakken. Sommige rassen, zoals het Arische en het Noordse ras (de nazi's gebruikten deze termen door elkaar heen) waren inherent moreel en rechtchapen, terwijl andere rassen, vooral de Joden, een natuurlijke, erfelijke aanleg tot slecht gedrag hadden. Hoe ironisch is het dat voor de nazi's de enige manier om met immoraliteit af te rekenen, het uitroeien (op welke manier dan ook) van de dragers van een 'slechte biologische erfenis' was. Eén reden voor Hitler en zijn handlangers om de Joden massaal te vermoorden, was het biotechnisch aanpassen van de mensheid zodat de mensheid in moreel opzicht beter zou worden.¹⁶

Terwijl de nazi's vreselijke wreedheden begingen in de naam van het biologisch determinisme, gingen communistische regimes in de Sovjetunie, China en andere landen tekeer tegen de mensheid in de naam van het 'milieudeterminisme' - het idee dat menselijk gedrag bepaald wordt door opvoeding, opleiding en omgeving. In overeenstemming met de filosofie van Marx, geloofden de communisten dat menselijk gedrag hoofdzakelijk gevormd en bepaald wordt door de economie. Zij veroorzaakten geen rassenstrijd, maar een klassenstrijd, met als hoofddoel het 'vernietigen van de bourgeoisie als klasse', zoals een vroege leider van Lenins geheime politie het omschreef. Sommige van hun middelen en methoden leken sterk op die van de nazi's: een

eenpartijstelsel, het onderdrukken van burgerlijke vrijheden, een geheime politie en concentratiekampen. Maar hun ideologie was volledig tegengesteld aan die van het nazisme. Hun utopische project had als doel het veranderen van de omstandigheden, vooral die van het economische systeem, teneinde de menselijke natuur te hervormen en daardoor harmonie en geluk te creëren. Maar vandaag de dag associëren de meeste mensen figuren als Stalin, Mao en Pol Pot niet met harmonie en geluk. Het is duidelijk dat er iets misging. Maar wat was dat? Ik ben ervan overtuigd dat het grootste probleem dat het communisme had niet het economische systeem was (hoewel het ongetwijfeld een probleem was). De corruptie ging veel dieper. Hun fundamentele fout was hun armzalige visie op de menselijke natuur - hun visie dat menselijk gedrag volledig bepaald wordt door de omstandigheden. Door die visie werd de mens van zijn waardigheid beroofd en werd de eerbied voor het menselijk leven ondermijnd.

In de moderne wereld zijn nazisme en communisme twee van de meest duidelijke symptomen van de afname van het respect voor het menselijk leven. Maar de erosie van de joods-christelijke 'onschendbaarheid van het leven'-ethiek in de westerse cultuur gaat veel dieper. We mogen onszelf als Amerikanen of Engelsen feliciteren voor het helpen overwinnen van de onmenselijkheid van het nazisme en het Sovjetcommunisme, maar uit de huiveringwekkende voorbeelden die ik al noemde - en veel meer voorbeelden die ik in de volgende hoofdstukken zal behandelen - zou inmiddels af te leiden moeten zijn dat de westerse samenleving in een diepe crisis verkeert. Wanneer we op een bepaald moment sommige delen van de mensheid identificeren als 'onwaardig leven' of als 'minder dan menselijk' of 'inferieur', zoals men dat kort voor en tijdens de naziperiode deed, hebben wij elke basis om mensen als mensen te zien en te waarderen, overboord gegooid. Dan hebben wij in feite alle mensenrechten ondermijnd, omdat we nu kunnen beslissen welke mensen rechten hebben en welke niet. Wij beslissen dan zelf welke mensenlevens waarde hebben en welke niet, of zelfs welke mensenlevens - in de misselijkmakende woorden van Ribbert - een 'negatieve waarde' hebben. De recente successen die wij

hebben behaald in de strijd tegen racisme, en de verbeterde ondersteuning van gehandicapten, hebben ons echter verblind voor ons morele verval.

Onze maatschappij ziet zichzelf als moreel superieur aan de nazi's omdat wij erg trots zijn op onze huidige verwerping van het racisme, dat zo'n centrale rol speelde in de nazi-ideologie. Toen de blanke racist James Von Brunn in juni 2009 een bewaker van het Holocaust Museum in Washington doodschoot, veroordeelde bijna iedereen in Amerika zijn gewelddadige actie, en zo hoort het ook. In het manifest dat hij in 2002 geschreven had, noemde Von Brunn veel van dezelfde punten die Hitler had beschreven in *Mein Kampf*. Von Brunn noemde 'gelijkheid' een liberaal, marxistisch, Joods idee dat bedacht was om het blanke ras een streek te leveren. Net zoals Hitler baseerde hij zijn ideeën op een racistische visie op evolutie en beweerde hij dat 'rassenvermenging volledig in strijd is met de wetten van de natuur: de soorten worden verbeterd door inteelt, natuurlijke selectie en mutatie. Alleen de sterken overleven. Kruising van blanken met soorten die lager op de evolutionaire ladder staan, verkleint de blanke genenpoel, terwijl het aantal fysiologisch, psychologisch en gedragsmatig gebrekkige bastaarden erdoor toeneemt'.¹⁷ Helaas zijn er nog steeds enkele neonazi's en blanke racisten, zoals Von Brunn, maar zij zijn extremisten die in de westerse cultuur gemarginaliseerd worden. De meeste Amerikanen vinden zijn ideeën absurd. En daar mogen we dankbaar voor zijn.

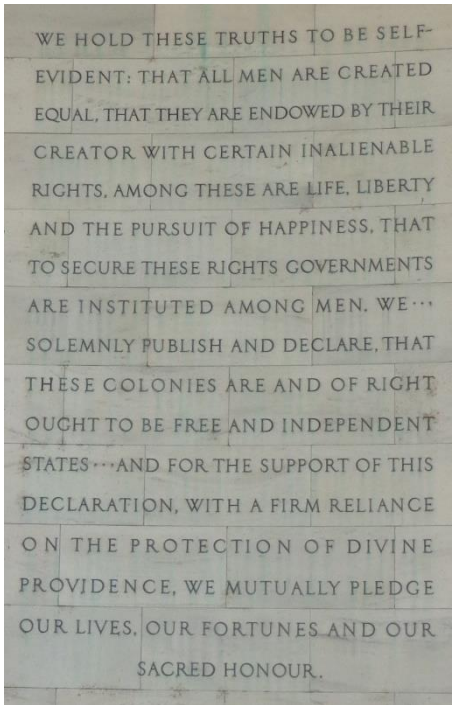
We mogen er ook dankbaar voor zijn dat onze maatschappij geprobeerd heeft de levens van veel tot dan toe kansarme mensen te verbeteren. Dat betreft ook het invoeren van wetten ter verbetering van de rechten van gehandicapten, zoals de Americans with Disabilities Act. Ja, in sommige aspecten onderkennen wij als samenleving de waarde en waardigheid van elk individu, ongeacht hoe arm hij of zij is, ongeacht tot welk ras, welke religie of etnische groepering hij of zij behoort, en ongeacht hun fysieke en mentale mogelijkheden. Wat handicaps betreft, hebben we nu (genetische) prenatale screening op 'foetale afwijkingen' zodat de ouders al in een heel vroeg stadium kunnen ontdekken welke afwijkingen hun kind zal hebben. In sommige gevallen kan dit leiden tot prenatale operaties of ande-

re levensreddende medische interventies. Maar in veel andere gevallen staan wij grote aantallen ouders toe om hun gehandicapte kind te aborteren omdat we gewoon niet echt geloven dat die kinderen net zoveel waarde hebben als hun valide (niet-gehandicapte) tegenhangers. Het spanningsveld tussen de 'leven bevestigende' stromingen en de 'leven verwerpende' stromingen in onze samenleving is enorm groot.

Daarom moeten wij, voordat we onszelf feliciteren met de afname van racisme of onze menselijke houding ten opzichte van mensen met een beperking, even pas op de plaats maken en onszelf de vraag stellen: wat was de basis of aanleiding voor onze maatschappij voor het verwerpen van racisme en de bevordering van de rechten voor gehandicapten? Was dat niet grotendeels gebaseerd op een visie op de mensenrechten die gelden voor alle mensen? De American Civil Rights Movement werd opgericht op grond van het idee dat alle mannen en vrouwen gelijkwaardig geschapen zijn en waarde en waardigheid hebben, ongeacht welke verschillen er tussen ons zijn. Martin Luther King jr. beriep zich openlijk op het joods-christelijk verstaan van gelijkheid en moraal om onrechtvaardige wetten te verwerpen.

Terwijl hij in Birmingham in de gevangenis zat voor een gewelddoos protest tegen de rassenwetten, schreef King: 'Een rechtvaardige wet is een door mensen gemaakt voorschrift dat overeenstemt met de morele wet of de wet van God. Een onrechtvaardige wet is een regel die niet strookt met de morele wet. In de woorden van Thomas van Aquino: 'Een onrechtvaardige wet is een menselijke wet die niet geworteld is in de goddelijke wet en het natuurrecht. Elke wet die de menselijke persoonlijkheid verheft, is rechtvaardig. Elke wet die de menselijke persoonlijkheid degradeert, is onrechtvaardig.' King was van mening dat de menselijke waardigheid geworteld is in de gelijkwaardigheid van alle mensen, geworteld in onveranderlijke morele wetten. Hij was sterk verontwaardigd door de rassenscheiding, omdat die 'personen degradeert tot dingen'.¹⁸ Helaas gaan veel moderne intellectuele trends volledig tegen Kings visie op de mensenrechten in, en vandaag de dag hebben we opnieuw te strijden tegen krachten die mensen gelijk willen stellen aan dingen. King toonde ook zijn respect voor het menselijk leven door het vroege

christendom te prijzen voor het beëindigen van 'zulke oude kwaden als infanticide en gladiatorenwedstrijden'.¹⁹

De tekst bij het Jefferson Memorial. De Onafhankelijkheidsverklaring baseert de menselijke gelijkwaardigheid en de mensenrechten op een Schepper. *Foto Richard Weikart*

Gelukkig heeft dr. Martin Luther Kings respect voor het menselijk leven en de menselijke gelijkwaardigheid de sympathie gewonnen van veel Amerikanen, zodat racisme op veel plaatsen in onze maatschappij officieel taboe geworden is (hoewel het nog steeds in te veel plaatsen aanwezig is en wij ertegen moeten blijven strijden). Maar helaas ondergraven veel van de intellectuele trends in de moderne maatschappij het fundament van de visie van Martin Luther King op de menselijke (gelijk)waardigheid op andere gebieden dan de relaties tussen de rassen.

Wij moeten de ontmenselijkende tendensen van onze cultuur het hoofd bieden door de verkeerde filosofieën te bestrijden die deze 'cultuur van de dood' hebben veroorzaakt en versterkt. Wij moeten echt bedroefd en zelfs vervuld van afschuw zijn over de moedwillige vernietiging van het menselijk leven door abortus, infanticide en euthanasie. Maar wij zullen deze vormen van ongerechtigheid nooit overwinnen als wij onze medeburgers er niet van kunnen overtuigen dat het menselijk leven waardevol en heilig is. Zolang veel mensen in onze cultuur - vooral in universiteiten en de media - het menselijk leven zien als het toevallige

resultaat van onpersoonlijke krachten die geen echt doel of betekenis hebben, zullen wij geen of weinig vooruitgang boeken in het bestrijden van de ontmenselijkende tendensen die welig tieren in onze maatschappij. En zolang westerse intellectuelen in groten getale blijven beweren dat niet alle mensen gelijk zijn, dat alleen sommige mensen echt 'personen' zijn, dan zal de dood van deze 'non-personen', deze niemendallen, gelijke tred houden met de ontwikkelingen. Zelfs zij die niet gedood worden, zullen ontdaan worden van hun menselijke waardigheid en gereduceerd worden tot slechts genotzoekende machines.

En waar kwam deze malaise vandaan? Sinds de tijd van de Verlichting in de achttiende eeuw - en vooral in de negentiende en twintigste eeuw - hebben veel westerse intellectuelen afgedaan met het idee dat mensen geschapen zijn naar het beeld van God en dus van onschatbare waarde zijn en onvervreembare rechten hebben. Ja, de meeste conventionele Verlichtingsdenkers waren het eens met Thomas Jeffersons visie in de Onafhankelijkheidsverklaring, omdat zij nog steeds geloofden in een soort God die de mens geschapen had en onveranderlijke morele wetten had uitgevaardigd. Verlichtingsfilosoof Immanuel Kant bijvoorbeeld, stond erop dat wij redenen hebben om te geloven in God, de vrije wil en de onsterfelijkheid van de mens (hoewel hij een groot risico nam door ze naar een gebied te verwijzen dat ontoegankelijk was voor de 'zuivere rede'). De Amerikaanse en de Franse Revolutie baseerden de mensenrechten allebei op de overtuiging dat zij gegrond waren op door God ingestelde natuurlijke, morele wetten.

Maar ten tijde van de Verlichting omarmden sommige denkers - leden van de zogenaamde Radicale Verlichting - het filosofisch materialisme, een atheïstische visie die het bestaan van alles behalve materie en energie ontkent. Hoewel het in de achttiende eeuw een minderheidsvisie was, zelfs onder de intellectuele elite, zou de Radicale Verlichting seculiere filosofieën voortbrengen die in omvang en invloed toenamen in de loop van de eeuwen die volgden. Ironisch genoeg noemen veel van die seculieren hun filosofieën 'humanisme', terwijl zij tegelijkertijd alle filosofische fundamenteën van het geloof dat het menselijk leven enige intrinsieke waarde of betekenis heeft, wegsloegen. Door hun

filosofieën ‘humanisme’ te noemen, hoopten filosofen zoals Marx en Sartre (maar ook anderen) het signaal af te geven dat zij het belang van de mensheid erkenden. Zij beloofden dat zij de mensheid zouden verhogen door ons te bevrijden van de tirannie van de oude religies (vooral het christendom, omdat dit de heersende godsdienst was in hun samenlevingen).

In tegenstelling tot de bedoelingen en verwachtingen van de secularisten, hebben hun filosofieën de mensheid niet verhoogd, maar droegen zij veeleer bij aan de dehumanisering van de mensheid. Zij hebben het menselijk leven beroofd van elke betekenis door te beweren dat het menselijk leven geen doel en geen betekenis heeft, maar slechts het product is van willekeurige gebeurtenissen. De mens is slechts een kosmisch ongelukje, een mengelmoes van chemische elementen die samenkwam door een toevalstreffer (eigenlijk miljoenen toevalstreffers, door wetenschappers ‘mutaties’ genoemd). Door het een ‘gelukkig toeval’ te noemen wordt het eigenlijk te positief voorgesteld: als de seculaire verhalen over onze oorsprong waar zijn, dan zijn wij het resultaat van miljoenen genetische kopieerfouten. Ik veronderstel dat dat ons dan tot een kolossale fout maakt. De meeste secularisten ontkennen ook het bestaan van elke (absolute) vastomlijnde moraal, waardoor uiteindelijk alle mensenrechten ondermijnd worden. Velen van hen vallen openlijk de kernpunten van de christelijke moraal aan. Het is geen verrassing dat zij het grootste gebod van het christendom verwerpen, namelijk God liefhebben. Velen gaan nog een stap verder en ontkennen de geldigheid van het op een na hoogste gebod: heb uw naaste lief als uzelf. Zij vervangen zelfopofferende liefde door het egoïstische najagen van genot.

Dus terwijl veel van de zogenaamde humanisten beweren de mensheid te verheffen, degraderen zij de mensheid juist. Zij komen in aanvaring met de paradox die Jezus leerde: ‘Al wie zichzelf zal verhogen, zal vernederd worden en al wie zichzelf zal vernederen, zal verhoogd worden.’²⁰ Vreemd genoeg beschuldigen veel van de ‘dehumaniseerders’ christenen en andere theïsten van arrogantie omdat zij geloven dat het menselijk leven heilig is en dat God ons met een speciaal doel geschapen heeft. Hoe durven wij te beweren dat wij superieur zijn aan de andere

schepselen! Moeten wij niet wat meer nederigheid tonen?²¹ Laten wij die beschuldiging kort onderzoeken. Christenen geloven dat er een hoger wezen is, wijzer en heiliger dan zij. Daarom onderwerpen zij zich aan Zijn wil en wegen. De 'dehumaniseerders' geloven dat er niet zo'n wezen bestaat waaraan zij verantwoording af moeten leggen. Daarom kunnen zij hun eigen regels opstellen.

Christenen geloven dat alle mensen gelijk zijn, dus zij zijn niet superieur aan andere mensen, ongeacht hoe gering, 'dom' of zwak die andere mensen zijn. Veel dehumaniserende humanisten, in elk geval de intellectuele types, geloven dat mensen niet gelijk zijn. Voor hen is rationaliteit een van de belangrijkste kenmerken die schepselen waarde geven, dus zij die begiftigd zijn met meer rationaliteit hebben daardoor dus meer waarde. Het is niet moeilijk te raden op welke positie deze humanisten (die zichzelf immers meer rationaliteit toekennen) daardoor terechtkomen. De seculiere intellectuelen geloven dus dat zij de hoogste (bekende) wezens in het universum zijn, en dat niet alleen de meeste dieren, maar ook de meeste mensen inferieur zijn aan hen. Wie is er dus arrogant?

De 'wie is meer arrogant'-vraag doet er eigenlijk helemaal niet toe. De echte vraag is: wiens wereldbeschouwing komt beter overeen met de werkelijkheid? Ik denk dat de christelijke wereldbeschouwing een betere verklaring biedt voor de menselijke toestand dan de seculiere filosofieën dat doen. Het christendom leert dat mensen intrinsieke waarde hebben, omdat zij geschapen zijn naar het beeld en de gelijkenis van God. Hun leven heeft een doel en betekenis. Zij hebben eigenschappen die hen apart zetten van de dieren, zoals rationaliteit, taal, creativiteit, een vrije wil, gevoel voor schoonheid, en religieuze verlangens. Door hun geweten weten zij dat sommige gedragingen goed zijn en andere niet, dat liefde beter is dan haat, en dat het leven uit meer bestaat dan alleen maar zinnelijk genot.

Hoewel sommige radicale seculieren erkennen dat hun wereldbeschouwing niet alleen een vrije wil ontkent, maar ook een objectieve moraal, dat het leven zin heeft, en de intrinsieke waarde van henzelf en hun medemensen, proberen velen van hen sommige van deze onverkwikkelijke implicaties te ontwijken.

Veel seculieren willen vasthouden aan een soort doel en zin van het leven, ook al hebben ze het fundament daarvan verwoest. Bijvoorbeeld: evolutionair bioloog George Gaylord Simpson schreef in zijn boek *The Meaning of Evolution** (1950): 'De mens is het resultaat van een doelloos en materialistisch proces dat daarbij de mens zelf niet op het oog had. Hij was niet gepland. Hij is een 'toestand of vorm van materie', een vorm van leven, een soort van de orde van primaten, in meerdere of mindere mate verwant aan al het andere leven en aan alles wat materieel van aard is.' Eerder in zijn boek zei hij: 'De mens was zeker niet het doel van de evolutie, want die [de evolutie] had duidelijk geen doel. Hij was een niet gepland resultaat van een geheel 'planloze' operatie. Hij is niet het ultieme 'eindproduct' van een enkele, constante trend richting het 'hogere en betere', in een geschiedenis van het leven met een oneindig aantal trends, waarvan er niet één constant is, en waarvan sommigen eerder een neerwaartse dan een opwaartse beweging hebben. Is de mens dan slechts een ongelukje van de natuur, zonder enige betekenis?' In het licht van zijn eigen filosofie is het antwoord op die vraag natuurlijk 'ja'.

Maar Simpson had nog voldoende zicht op zijn menselijkheid, met als gevolg dat hij de logische gevolgen van zijn eigen theorie niet kon accepteren. In plaats daarvan bleef hij erbij dat mensen toch een bepaalde betekenis hebben, omdat zij het 'hoogste dier' zijn. Maar wat betekent 'hoogste' in een wereldbeschouwing die geen ultieme, objectieve maatstaf heeft?²²

Simpson en veel anderen die zich humanisten noemen, hebben ideeën en leerstellingen gestolen van wereldbeschouwingen die niet de hunne zijn, om de ontmenselijkende implicaties van hun eigen visie wat af te zwakken. Zij hebben de overblijfselen van de joods-christelijke visie op de mensheid behouden, terwijl zij de basis van die visie vernietigd hebben. Er zijn verschillende redenen voor die ongerijmdheden. Veel seculiere intellectuelen hebben een morele (en soms religieuze) opvoeding gehad die hun denken en gedrag blijft beïnvloeden, ook al verwerpen zij nu de morele grondslag die hun karakter gevormd heeft. Zelfs

* Vertaling: *De betekenis van evolutie*. - Vertaler.

degenen die ontkennen dat het menselijk leven een doel, waarde en betekenis heeft, hebben nog steeds een geweten en een natuurlijk besef dat het leven echt waarde heeft. Zij kunnen niet aan hun eigen menselijkheid ontsnappen. Ik ben dus blij dat veel mensen niet genadeloos consistent zijn, want ik spreek liever met vriendelijke humanisten die in mensenrechten geloven dan met meedogenloze machtswellustige cynici.²³

Ik hoop dat dit boek hen tot nadenken stemt over hun eigen ongerijmdheden en dat het hen helpt om de claims van het christendom te overwegen, die een consistente verklaring bieden voor de toestand van de mensheid. Ik kan in dit boek de geldigheid van de bewijzen voor het christendom helaas niet uitgebreid verdedigen, want dat zou de scopus van het boek te buiten gaan. Ik zal ook niet van de gelegenheid gebruikmaken om de vele bewijzen uiteen te zetten die mij ertoe gebracht hebben te geloven dat het christendom niet alleen intellectueel te verdedigen is, maar dat het christendom ook de enig juiste waarheid verkondigt - er zijn veel goede boeken beschikbaar over christelijke apologetiek die daarbij kunnen helpen.²⁴ Maar in de loop van dit boek, waarin ik enkele seculiere ideeën bekritiseer, hoop ik genoeg redenen te kunnen noemen waarom ik de christelijke wereldbeschouwing het beste vind aansluiten bij wat we nu weten over de toestand van de mens.

Als de moderne seculiere filosofieën onze menselijkheid niet afdoende verklaren, zoals ik betoog, waarom hebben zij dan zoveel aanhangers gekregen in de afgelopen eeuwen? Dat is een complex vraagstuk dat niet met het schrijven van een enkel boek opgelost kan worden. Daar zijn veel meer boeken voor nodig. Maar laat ik één factor noemen die daaraan bijgedragen heeft: zij die zichzelf christen noemen, hebben gefaald in het naleven van de leer van Hem die zij beweren te volgen. De seculieren klagen vaak over de wreedheden die christenen door de geschiedenis heen - soms zelfs in de naam van Christus - hebben begaan. We kennen de lijst allemaal wel: de inquisitie, de kruistochten, heksenprocessen, slavernij, de verschillende godsdienstoorlogen, en priesters die wapens zegenden (soms zelfs voor beide partijen in dezelfde strijd). Hoe kunnen christenen dan klagen over de denigratie of onderwaardering van het men-

selijk leven door seculieren, als het christendom er zelf om bekend stond veel bloed te hebben vergoten? Dat is een goede vraag. Een antwoord is dat christenen die deze wreedheden hebben begaan, in strijd handelden met Jezus' boodschap van liefde. Maar in plaats van dit weg proberen te verklaren, zouden christenen ook eens aan wat zelfonderzoek kunnen doen om zich vervolgens te bekeren van hun zonden. Zij moeten juist bekend komen te staan om hun daden van liefde jegens de zwakken en de zieken, en om de hulp die zij bieden aan de armen en verdrukten. Christenen moeten de wereld laten zien dat elk mens waarde heeft, en dat het leven van elk mens ertoe doet.

Ik suggereer hiermee natuurlijk niet dat alle christenen zich schuldig hebben gemaakt aan wreedheden die weinig respect toonden voor het menselijk leven. De meeste christenen schrikken net zo van de verhalen rond de inquisitie als de meest verstokte seculier. Bovendien hebben veel christenen door de eeuwen heen de zelfopofferende liefde van Jezus getoond door te zorgen voor daklozenopvang, het stichten van ziekenhuizen, weeshuizen, gaarkeukens, scholen, en veel andere charitatieve organisaties die hulp bieden aan de armen, zwakken en kansarme groepen in de samenleving. Veel christenen stonden in de frontlinie van de strijd tegen onrecht en verdrukking. Zij namen vaak de leiding in de strijd tegen slavernij en racisme. Vandaag de dag vormen christenen een van de belangrijkste bolwerken tegen de culturele onderwaardering van het menselijk leven.

In mijn slotanalyse suggereer ik dat de oplossing voor de dood van de mensheid een herleving van de christelijke liefde en barmhartigheid is, een hernieuwd besef dat het menselijk leven een doel heeft, dat het betekenis heeft, omdat wij geschapen zijn naar het beeld en de gelijkenis van God. Ik hoop dat zo'n herleving mogelijk is.

De sombere titel van mijn boek is niet bedoeld als een uiting van wanhoop. Integendeel! Het zou geen zin hebben dit boek te schrijven als de situatie onomkeerbaar zou zijn. Ik heb er vertrouwen in dat de waarheid uiteindelijk zal zegevieren, en ik schreef dit boek in de hoop dat wij als samenleving de waar-schuwing die het afgeeft in acht nemen en ons afkeren van de

verkeerde, maar verleidelijke filosofieën van nihilisme om de realiteit van een liefhebbende, persoonlijke God die om eenieder van ons geeft, te omarmen.

Het is wel zo dat dit boek meer tijd besteedt aan het bespreken van de problemen dan van de oplossingen, maar ik hoop dat het zowel seculieren als christenen wakker schudt uit hun zelfgenoegzaamheid en ons allemaal aanspoort om te zoeken naar de oplossingen voor onze diepste geestelijke problemen. 'Zoekt en gij zult vinden.'

Noten

1. Spreuken 26:27.
2. Misschien is het niet toevallig dat 'waardenverduidelijking' ontwikkeld werd op het moment dat milieuactivisten ervoor waarschuwden dat de aarde de grens van haar productiemogelijkheden bereikt had, zodat we de menselijke bevolking moesten reduceren of anders de gevolgen moesten dragen. Zie Wesley Smith, *The War on Humans* (Seattle: Discovery Institute Press, 2014) voor een discussie over de wens van radicale milieuactivisten om miljarden mensen van de aarde te laten verdwijnen (om te brengen).
3. 'Excerpts from Students Evaluations, Spring 1998', <https://tinyurl.com/weikart-pianka>, geraadpleegd op 3 april 2016 (alternatieve link: tinyurl.com/b-evaluations).
4. Pianka, E., 'The Vanishing Book of Life on Earth', tinyurl.com/weikart-vanishing, geraadpleegd op 18 december 2012 (indien niet meer beschikbaar, ook te lezen via tinyurl.com/pianka-vanishing).
5. 'Bill Nye Weighs in on the Universe's Finite Lifespan Theory', Huffington Post Live, 22 februari 2013, tinyurl.com/weikart-bill-nye, geraadpleegd op 2 mei 2013.
6. 'Arthur Rosenbaum Dies', tinyurl.com/weikart-rosenbaum, geraadpleegd op 29 juni 2012.
7. Jeffrey Dahmer interview met Stone Phillips, MSNBC, 1994, <https://youtu.be/oOCUQKReBk8>, bekeken op 26 juni 2012.

- [Als het interview op een bepaald moment niet meer beschikbaar is, kunt u het hier bekijken: tinyurl.com/dahmer-interview. - *Vertaler*]
8. Harris, E., 'Journal', tinyurl.com/weikart-harris, geraadpleegd op 29 juni 2012. Ik heb de spelfouten en krachttermen uit zijn citaten verwijderd.
 9. 'Pekka-Eric Auvinen Manifesto', <http://oddculture.com/weird-newsstories/the-pekka-eric-auvinen-manifesto>, gelezen op 29 juni 2012 (ook hier <https://tinyurl.com/weikart-auvinen>).
 10. Ibid.
 11. Uit een e-mail van Gil Dodgen aan de auteur, 12 juli 2012.
 12. Een goede verdediging van het 'glijdende schaal'-argument in relatie tot euthanasie vindt u in het boek *Euthanasia, Ethics, and Public Policy: An Argument Against Legalisation*, door John Keown (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), pag. 71-78.
 13. Fest, Joachim C., *The Face of the Third Reich: Portraits of the Nazi Leadership*, vertaald door Michael Bullock (New York: Pantheon, 1970), pag. 115. [Dit is een citaat uit Himmlers beroemde toespraak in het Poolse Poznań. - *Vertaler*]
 14. Ribbert, H., *Heredity, Disease and Human Evolution*, vertaald door Eden en Cedar Paul (New York: Critic and Guide, 1918 [oorspronkelijk uitgegeven in het Duits in 1912]), pag. 57.
 15. Frankl, V. E., *The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy* (New York: Vintage Books, 1986), pag. xxvii.
 16. Ik behandel dit uitgebreid in mijn boek *Hitler's Ethic: The Nazi Pursuit of Evolutionary Progress* (New York: Palgrave Macmillan, 2009).
 17. Von Brunn, James W., 'Kill the Best Gentiles' - *The Racialist Guide for the Preservation and Nurture of the White Gene Pool* (Easton, MD: Holy Western Empire, 2002), pag. 14-15.
 18. Martin Luther King jr., *Letter from the Birmingham Jail* (San Francisco: Harper San Francisco, 1994), pag. 11-12.
 19. Ibid., pag. 28.
 20. Matt. 23:12.
 21. Lorenz, K., *On Aggression*, vertaald door Marjorie Kerr Wilson (New York: Harcourt, Brace and World, 1966), hfst. 12.

22. Simpson, G. G., *The Meaning of Evolution: A Study of the History of Life and of its Significance for Man* (New Haven: Yale University Press, 1950), pag. 344, 292, 285.
23. Zie ook Smith, C., 'Does Naturalism Warrant a Moral Belief in Universal Benevolence and Human Rights', in *Believing Primate: Scientific, Philosophical, and Theological Reflections on the Origin of Religion*, red. Jeffrey Schloss e.a. (Oxford: Oxford University Press, 2009), pag. 292-317.
24. Sommige van mijn favorieten zijn *Onversneden Christendom* van C. S. Lewis, *Christian Apologetics* van Douglas Groothuis, *Reasonable Faith* van William Lane Craig, *Finding Truth* van Nancy Pearcey, en verschillende werken van J. P. Moreland en Francis Schaeffer.
25. Matt. 7:7.